

□ سخنرانی ها

حضار گرامی

میهمانان عالیقدر

خانم‌ها، آقایان

بسیار خوشحال هستم از این که فرصتی بدست آمده است تا به مناسبت برگزاری سیزدهمین همایش بین‌المللی آسیای مرکزی و قفقاز با شما محققان، پژوهشگران و دانشمندان گرامی دربارهٔ تحولات منطقه به گفتگو بپردازم.

چهارده سال پیش که اولین همایش بین‌المللی دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه دربارهٔ تحولات شوروی برگزار گردید، عنوان جالب «دگرگونی‌های اتحاد شوروی و پیامدهای آن بر جهان سوم» را برای معرفی خود انتخاب نموده بود. در آن زمان تحولات شوروی موضوع جدیدی بود که نه تنها همایش دفتر مطالعات را به خود مشغول نموده بود بلکه در سراسر جهان همایش‌هایی با عناوین مشابه برگزار می‌شد. امروز پس از ۱۴ سال مجدداً دربارهٔ موضوعی با عنوان «تحولات منطقه: تعامل و تقابل راهبردها» صحبت می‌کنیم؛ لذا مناسب است تا قبل از هر چیز اندکی دربارهٔ این دو مرحله از دگرگونی‌ها و تحولات صحبت کنیم.

اتحاد شوروی به دنبال مجموعه‌ای از تحولات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی فروپاشید و نتیجه حاصل از آن ظهور کشورهای جدید و مستقل در عرصهٔ ژئوپلیتیک منطقه بود. اکنون نیز صحبت از تحولات جدید است و بعضی از صاحب‌نظران از عباراتی چون «موج دوم دگرگونی‌ها» صحبت به میان می‌آورند و چنین تحلیل می‌کنند که در

موج اول تحولات کشورها ظاهر شدند و در موج دوم کشورها ماهیت پیدا می‌کنند. به راستی چیستی و ماهیت این موج دوم یا تحولات جدید چیست؟ تشابهات و تفاوت‌های آن دو کدام است؟ آثار و پیامدهای آن بر خود کشورها و منطقه چه خواهد بود؟ اینها مجموعه سئوالاتی است که انتظار می‌رود در طول جلسات مختلف این همایش به آنها توجه شده و پاسخهای علمی و منطقی برای آنها ارائه شود. اما من به عنوان یک فرد آشنا به تحولات منطقه اجازه می‌خواهم از بُعد خاصی به این دو نوع دگرگونی و تحول توجه کنم. در بررسی و تجزیه و تحلیل واژگان و ادبیات سیاسی این دو مقطع مختلف از تحولات در مجموعه کشورهای شوروی سابق یک نکته مهم را می‌توان دریافت و آن نکته این است که در مرحله اول تحولات در شوروی سابق که منتج به استقلال کشورهای مختلف تشکیل دهنده اتحاد شوروی گردید واژگان و ادبیات سیاسی بر بنیادهای فرهنگی و تاریخی استوار بود و تحولات و دگرگونی‌های شوروی مترادف با استقلال، آزادی، بازگشت به هویت، تاریخ و فرهنگ کشورها و احیای سنت‌ها و باورهای ملی و دینی و تمدنی در این کشورها بود. کشورهای تازه استقلال یافته با نگاهی آرمان‌گرایانه به آینده به جستجو در تاریخ، فرهنگ و میراث تمدنی خود پرداخته و تلاش نمودند تا جایگاه فرهنگی و تمدنی خود را در عرصه روابط بین‌الملل نشان دهند. مهمترین برنامه‌های پیش روی خود را همکاری و همگرایی با محیط پیرامونی و جامعه جهانی قرار دادند و هر یک از کشورهای به استقلال رسیده با توجه به مشابهتهای فرهنگی و تاریخی با همسایگان خود بهترین روابط را برقرار کردند.

در بررسی و تجزیه و تحلیل واژگان و ادبیات سیاسی مرحله اخیر از تحولات منطقه به نظر می‌رسد وجه غالب واژگانه‌های سیاسی مفاهیمی چون امنیت، تهدید، ژئوپلتیک و استراتژی است. نگاهی بدبینانه به محیط پیرامونی جایگزین نگاه آرمان‌گرایانه شده و تکیه افراطی بر منافع ملی که توسط هیأت‌های حاکمه تعریف می‌شود جای همگرایی و همکاری‌های منطقه‌ای را گرفته است. در این مرحله بجای توجه به تاریخ، فرهنگ و میراث تمدن مشترک به منافع ژئوپلتیک و استراتژیک به شیوه‌ای که دولتها از خود تعریف می‌کنند توجه می‌شود.

آیا مسیری که پیموده شده مسیری طبیعی است؟ و آنچه امروز شاهد هستیم نتیجه منطقی یک روند است یا آنکه اتفاقاتی برخلاف روند طبیعی تحولات باعث شده تا نگاه بدبینانه به محیط و منطقه جایگزین نگاههای آرمانگرایانه بشود؟

حضار گرامی

«امروزه مهمترین تهدیدات منطقه: تروریسم، تجارت مواد مخدر و دخالت قدرتهای فرامنطقه‌ای به‌شمار می‌روند و هیچ شک و تردیدی در این واقعیت نیست که تروریسم تهدیدی بزرگ علیه جامعه بشری و روابط بین‌الملل کنونی است ولی این سؤال نیز مطرح است که چه اتفاقی افتاد که جهان پس از جنگ سرد که در مسیر جهانی بدون دشمن کمونیستی در حرکت بود ناگهان دشمنی به نام تروریسم را جایگزین کمونیسم نمود و اگر در دوران جنگ سرد نبرد بی‌پایان علیه کمونیسم آرمان نهایی جهان آزاد تلقی می‌شد چه اتفاقی می‌افتاد که آرمان نهایی جهان نبرد بی‌پایان علیه تروریسم اعلام گردید؟ آیا تروریسم ناگهان آفریده شد تا جهان را به چالش بکشد و یا اینکه تروریسم خود ناشی از رفتارهای غیرمنطقی و دوگانه مدعیان آزادی است؟

آیا می‌توان منکر این واقعیت شد که اگر بنیادهای روابط بین‌الملل و رفتارهای سیاسی کشورها بر عدالت و انصاف استوار می‌گشت امروز بسیاری از موارد خشونت و ترور را شاهد نبودیم؟

چگونه می‌توان تروریستها را به تروریستهای خوب و بد تقسیم کرد و تا زمانی که تروریستها در جهت منافع قدرتهای بزرگ باشند اجازه داد آنها به رفتارهای خشونت‌آمیز خود ادامه دهند؟ و چگونه می‌شود در سرزمینی اشغال شده صحبت از مبارزه با خشونت و ترور کرد؟ متأسفانه جهان امروز در مبارزه با تروریسم فقط با معلول مبارزه می‌کند و به علتها توجه ندارد و شاخه‌ها را می‌شکند بدون اینکه ریشه‌ها را بخشکاند و تا زمانی که رفتاری عدالت محور در روابط بین‌المللی حاکم نشود و خشونت و ترور در هر جا و توسط هر کس با یک منطبق واحد محکوم نشود تروریسم ریشه کن نخواهد شد هر چند هزاران تروریست کشته شوند.

تهدید دیگر منطقه مواد مخدر و تجارت گسترده آن است که علاوه بر این که بنیادهای اجتماعی جوامع منطقه را تهدید می‌کند، با توجه به اینکه مهمترین منبع درآمد تروریستها و باندهای جنایتکار به‌شمار می‌آید امنیت ملی کشورها و امنیت منطقه را تهدید می‌کند. متأسفانه به‌نظر می‌رسد میزان تبلیغات انجام شده برای مبارزه با مواد مخدر بیش از اقدامات عملی در این زمینه است.

جمهوری اسلامی ایران که در سالهای گذشته هزاران نفر از بهترین نیروهای خود را در مبارزه با مواد مخدر از دست داده است این انتظار را دارد که جامعه جهانی بخصوص کشورهای منطقه و کشورهای اروپایی که مسیر نهایی تجارت مواد مخدر به سوی آنهاست به اهمیت ویژه جایگاه جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با مواد مخدر توجه کنند و با امکانات خود در این مبارزه با جمهوری اسلامی ایران همراهی کنند.

دخالت نیروهای خارجی که در جستجوی منافع خاص خود هستند و تلاش می‌کنند کلیه سازوکارهای بین‌المللی را در راستای اهداف و منافع خود به خدمت گیرند، عملاً موجب افزایش تنش و واگرایی کشورها در منطقه می‌شود، در حالی که تلاش برای همکاری و همگرایی منطقه‌ای را می‌توان مهمترین راهکار مؤثر برای مدیریت بحرانها، صلح‌آفرینی و تحکیم روند صلح دانست.

حضارگرمی

جمهوری اسلامی ایران فضای سیاسی ناشی از فروپاشی شوروی و استقلال جمهوری‌های آسیای مرکزی و قفقاز را در مرزهای شمالی خود فرصت ارزشمندی برای منافع مشترک خود و منطقه دانسته و تلاش نموده است تا با برقراری و گسترش روابط همه‌جانبه با تمامی کشورهای منطقه شرایط سیاسی جدید منطقه را تثبیت و پایدار سازد و با مشارکت فعال خود در حل و فصل منازعات پیش آمده نقش سازنده خود را ایفا نماید که در این راستا امروز از اقدامات میانجیگرانه خود که برای تحکیم صلح و ثبات در تاجیکستان و منازعه قره‌باغ انجام داد خرسند است و این امید را دارد که بحران قره‌باغ نیز به یک راه حل قطعی که متضمن حفظ منافع

عام مردم منطقه و طرفهای درگیر باشد دست یابد و در این خصوص نیز جمهوری اسلامی ایران همچنان آماده همکاری با کشورهای منطقه و سازمانهای بین المللی است تا هرچه زودتر صلح و ثبات در منطقه قفقاز جنوبی نیز تحکیم یابد.

امروز امنیت ملی مقوله‌ای گسترده و پیوسته با امنیت منطقه‌ای و امنیت بین المللی است و هیچ کشوری نمی تواند بدون توجه به شرایط منطقه‌ای و بین المللی صرفاً در جستجوی امنیت خود باشد. موقعیت خاص ژئوپلیتیکی ایران و قرار گرفتن آن در بین مناطق مختلف او را ملزم می سازد تا تحولات مناطق مختلف پیرامون خود را با دقت دنبال کند و در هر جایی که لازم باشد با ایفای نقش مثبت خود در تحکیم صلح و ثبات و امنیت منطقه بکوشد.

نقش سازنده جمهوری اسلامی ایران در برقراری ثبات و امنیت در افغانستان و عراق در همین راستا است که خوشبختانه نتایج بسیار مثبتی هم در پی داشته است. جمهوری اسلامی ایران ضمن حمایت از روند استقرار صلح و امنیت در افغانستان و عراق از حضور مردم این دو کشور در پای صندوقهای رأی برای تعیین سرنوشت و آینده خود رضایتمند است و امید آن را دارد که با حضور هر چه بیشتر مردم این دو کشور در صحنه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور خود ساختارها و نهادهای ملی از قدرت و اقتدار لازم و کافی برخوردار شوند تا بهانه‌ای برای ادامه حضور نیروهای خارجی وجود نداشته باشد.

میهمانان گرامی

یکی از مسایلی که از ابتدای استقلال کشورهای بازمانده از شوروی مطرح بود مسئله توسعه و رشد اقتصادی است که الگوهای متفاوتی هم برای این کشورها مطرح گردیده است اما یکی از الگوهای توسعه که همکاری‌های منطقه‌ای است به هر دلیلی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

جمهوری اسلامی ایران از ابتدای استقلال کشورهای آسیای مرکزی ضرورت احیاء و تقویت سازمان همکاری‌های اقتصادی (اگو) و پیشنهاد تشکیل سازمان همکاری‌های دریای خزر را مطرح ساخت و با جدیت تمام همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه خود را با این کشورها

دنبال نمود اما اگر بخواهیم صادقانه نتایج حاصل از تلاشهای صورت گرفته را ارزیابی کنیم باید اعتراف کنیم که هنوز از ظرفیتهای فراوانی که برای گسترش روابط دوجانبه و چندجانبه و گسترش سازمانهای منطقه‌ای نظیر اکو وجود دارد استفاده لازم صورت نگرفته است و کشورهای منطقه به اولویت و ضرورت همکاری‌های منطقه‌ای کمتر توجه داشته و ظرفیتهای فراوان موجود در منطقه مورد بهره‌برداری قرار نگرفته است.

سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو تنها سازمانی است که مجموعه کشورهای آسیای مرکزی را به آسیای غربی، قفقاز و شبه قاره هند پیوند می‌زند، ظرفیتهای انسانی و اقتصادی آن بسیار گسترده است و شبکه راههای ارتباطی آن به شکل مناسبی تمام جهات جغرافیایی را پوشش می‌دهد اما به نظر می‌رسد هنوز آنگونه که باید کشورهای منطقه در گسترش همکاری با این سازمان تلاش کنند توجه نکرده‌اند.

حضور گرامی

برخی کشورهای ساحلی خزر بدنبال افزایش هزینه‌های نظامی خود هستند و در تلاشند که پای قدرتهای فرمانطقه‌ای را به خزر باز کنند. آنها دلیل افزایش هزینه‌های نظامی خود را ضرورت حفاظت از منابع و ذخایر ملی اعلام می‌کنند، اما یک سؤال اساسی وجود دارد آیا از طریق دیپلماسی چندجانبه و گسترش همکاری بین کشورهای ساحلی خزر نمی‌توان مانع از صرف درآمدهای ملی در این خصوص گردید و در یک توافق کلی خزر منطقه صلح و دوستی گردد؟ ما معتقدیم که بهترین شکل تأمین و تداوم صلح و امنیت در خزر همکاری‌های دوستانه و درک منافع متقابل یکدیگر در منطقه است و برای دولتهای ساحلی توسعه اقتصادی پایدار را به ارمغان خواهد آورد.

جمهوری اسلامی ایران از بدو استقلال کشورهای ساحلی خزر پیشنهاد تشکیل سازمان همکاری‌های دریای خزر را مطرح ساخت و در حال حاضر هم تشکیل چنین سازمانی را در جهت منافع کشورهای ساحلی و تمام منطقه ارزیابی می‌کند.

مشکلات زیست محیطی دریای خزر خطر دیگری است که در این منطقه تمامی

کشورهای ساحلی و همسایگان را تهدید می‌کند. خزر دریایی منحصر بفرد است و محیط زیست آن هیچ مشابهی در جهان ندارد؛ اما به نظر می‌رسد که تأکید کشورهای ساحلی به منافع کوتاه مدت اقتصادی خود حیات زیست آن را با خطر مواجه ساخته است و اگر طرحهای اکتشاف و استخراج نفت بدون برنامه و آینده‌نگری دنبال شود تهدیدات زیست محیطی دریای خزر بسیار گسترده‌تر خواهد شد.

جمهوری اسلامی ایران تلاش گسترده کشورهای ساحلی جهت نیل به یک توافق جامع و کامل در خصوص رژیم حقوقی دریای خزر را بهترین تضمین برای کاهش تهدیدات در منطقه می‌داند و کشورهای ساحلی را به افزودن این تلاشها بر اساس روحیه تفاهم و همکاری دعوت می‌نماید.

تاریخ موجودیت رژیم غیرمشروع و غاصب صهیونیستی در سرزمینهای اشغالی، مملو از جنایات گسترده، قتل‌ها، تخریب‌ها، آدم‌کشی‌ها در این چنددهه است. نقطه‌های عطف تلخی در تاریخ بیش از نیم قرن گذشته سرزمین مقدس فلسطین پیشاوری چشم جهانیان است. صبرا و شتیلا، کفر قاسم و جای جای این سرزمین مقدس به خون سرخ زنان، مردان و کودکان این سرزمین آغشته شده است. هر روز خانه‌های ساکنین اصلی این سرزمین بر روی آنها تخریب می‌شود. هر روز ما شاهد کشتارهای فجیع، رفتارهای بیرحمانه، شکنجه‌های قرون وسطایی و بازداشت‌های گسترده و غیرمسئولانه می‌باشیم از سوی دیگر با سرمایه‌گذاری‌های عظیم در حوزه سلاح‌های هسته‌ای، نگرانی جدی در این منطقه وجود دارد. ما همه کشورهای جهان را، همه آزادگان، همه اندیشمندان، همه نخبگان و همه رسانه‌های متعهد را به عکس‌العملی منطقی و عادلانه در مقابل این جنایات فرا می‌خوانیم.

ما معتقدیم که این بحران بدون راه حلی عادلانه به پایان نخواهد رسید. جمهوری اسلامی ایران از سالها قبل، طرح سیاسی حل و فصل منازعات خاورمیانه یا سرزمینهای اشغالی فلسطین را به جامعه جهانی ارائه نموده است.

سخنان ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران با چنین نگرشی و تبیین چنین طرح

سیاسی عادلانه‌ای بیان شده است. متأسفانه رسانه‌های غربی با هدایت سیاسی، عامداً به این بخش مهم از سخنان روشنگرانه و شفاف توجه نکرده‌اند.

جمهوری اسلامی ایران این نگاه و نگرش را در طرحی روشن به سازمان ملل ارائه خواهد داد. معتقدیم برگزاری یک فراندوم آزاد با شرکت تمامی ساکنین اصلی این سرزمین، چه آنها که اینک استقرار دارند و چه آنان که سالیان طولانی است از سرزمین خود آواره شده‌اند می‌تواند نوع حکومت دلخواه مردم فلسطین را مشخص نماید و حکومت تعریف شده و تعیین شده توسط مردم فلسطین پیرامون کسانی که طی سالیان گذشته در یک برنامه‌ریزی خاص به این سرزمین آمده‌اند تصمیم‌گیری خواهد کرد.

قصهٔ پُرغصهٔ فلسطین، قصهٔ درگیری مسلمانان و یهودیان و مسیحیان در آن سرزمین نیست. قصه تلخ اشغال است و قصه شیرین مقاومت و مقاومت ملی برای کسب اصلی‌ترین، عادلانه‌ترین و قانونی‌ترین حقوق خود یعنی حق داشتن سرزمین.

ما امیدواریم که برخورد منطقی کشورها در حمایت از مردم فلسطین، در محکومیت جنایات جاری در آن سرزمین، در اقدامات پیشگیرانه نسبت به تسهیلاتی که از سوی رژیم صهیونیستی در منطقه وجود دارند رسالت جهانی و بین‌المللی خود را به عنوان دولت، به عنوان ملت، به عنوان رسانه، به عنوان سازمان بین‌المللی و به عنوان نشانه‌های آزاد، آگاه و عدالتخواه جهان ایفاء نماید.

خانم‌ها و آقایان

بار دیگر حضور شما را در این همایش گرامی می‌دارم و برای شما اقامت خوشی را در جمهوری اسلامی ایران آرزو دارم و از معاونت آموزش و پژوهش و دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی که زحمات مربوط به برگزاری این همایش بزرگ را برعهده داشته‌اند تقدیر و تشکر می‌نمایم.